

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Історичний факультет

Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник декана з науково-педагогічної та
навчальної роботи

« 23 » 12 20 23 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Типологія та динаміка людських цивілізацій

для студентів

галузь знань **03 Гуманітарні науки**
спеціальність **032 Історія та археологія**
освітній рівень **другий (магістерський)**
освітньо-наукова програма **Сходознавство**
вид дисципліни **обов'язкова**

Форма навчання **денна**
Навчальний рік **2024/2025**
Семестр **1**
Кількість кредитів ECTS **4**
Мова викладання, навчання
та оцінювання **українська**
Форма заключного контролю **іспит**

Викладач: РУБЕЛЬ Вадим Анатолійович, доктор історичних наук, професор, професор
кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

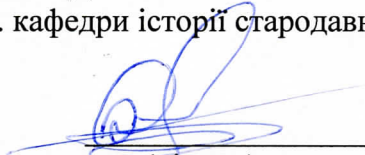
Пролонговано: на 20___/20___ н.р. _____ (_____) «___» _____ 20___ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20___/20___ н.р. _____ (_____) «___» _____ 20___ р.
(підпис, ПІБ, дата)

Розробник: РУБЕЛЬ Вадим Анатолійович, доктор історичних наук, професор, професор
кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

_____ (Віктор СТАВНІЮК)
(підпис)

Протокол № 5 від « 21 » 12 2023р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол від « 22 » 12 20 23 року № 3

Голова науково-методичної комісії _____ (Наталія ТЕРЕС)
(підпис)

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування у студентів цілісного системного уявлення про фундаментальні складові концептуально-теоретичного осмислення соціоісторичного розвитку на основі діалектичного поєднання факторів варіативності, закономірності й альтернативності в історії; про типологічні й етапні особливості розвитку людських цивілізацій в історичному аспекті в контексті східно-західної дихотомії світового соціоеволюційного процесу; стан, структуру і перспективи розвитку сучасної макроглобальної поліцивілізаційної спільноти. В результаті навчання у студента має виробитись компетентний науковий світогляд на сутність світового історичного процесу та розуміння місця, ролі і цивілізаційних перспектив України в сучасному світі.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* вітчизняну і всесвітню історію у найбільш значимих її проявах.
2. *Вміти* працювати з історичними джерелами з урахуваннях специфіки їхнього жанрово-типологічного та регіонального походження.
3. *Володіти методологією* історичної джерельної критики, історичного аналізу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Дисципліна забезпечує розуміння студентами фундаментальних складових концептуально-теоретичного осмислення соціоісторичного розвитку, типологічних і етапних особливостей розвитку людських цивілізацій в історичному аспекті, стану, структури та перспектив розвитку сучасної макроглобальної поліцивілізаційної спільноти.

4. Завдання (навчальні цілі): формування компетентностей професійно аналізувати з позицій сучасного розуміння загальних і регіональних закономірностей історичного розвитку процеси соціоісторичної еволюції людства; розуміти типологічну сутність, історичні коріння й динамічні відмінності людських цивілізацій минулого і сучасності; уміти працювати й критично осмислювати комплекс існуючих історіософських концепцій; використовувати знання з типології та динаміки людських цивілізацій в процесі викладання історичних та інших гуманітарних дисциплін, застосовувати отримані в процесі опанування дисципліни знання на практиці в науковій, політичній, дипломатичній, культурологічній, архівно-бібліотечній, музейній, етнологічній, літературній та викладацькій роботі.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.	<i>Знати</i> специфіку та своєрідність законів соціоісторичного розвитку людства в загальній системі еволюційних закономірностей на основі діалектичного поєднання факторів варіативності, закономірності й альтернативності в історії; сутність понять «східного» і «західного» шляхів соціоісторичного розвитку людських спільнот; типологічні й етапні особливості та міжцивілізаційну динаміку розвитку	Лекція, самостійна робота	Письмовий колоквиум з перевірки результативності самостійної роботи студентів, модульна контрольна робота	36%

	людських цивілізацій в історичному аспекті в контексті східно-західної дихотомії соціальної еволюції; стан, структуру та перспективи розвитку сучасної макроглобальної поліцивілізаційної спільноти.			
2.	<i>Вміти</i> визначати типологічну й етапну сутність цивілізації та основні аналізу комплексу історичних джерел.	Семінар, самостійна робота	Усне опитування; виконання рефератів з пропущених або недостатньо опанованих семінарських тем	12%
3.1.	<i>Комунікація:</i> навички усної презентації студентом результатів джерелознавчого аналізу комплексу історичних документів задля етапно-типологічної ідентифікація людських цивілізацій.	Семінар	Усне опитування	12%
3.2.	<i>Комунікація:</i> навички письмової презентації студентом результатів опанування ним дискретної етапно-типологічної цивілізаційної еволюції людства.	Тестове екзаменаційне завдання	Іспит	28%
4.	<i>Автономність та відповідальність:</i> довести спроможність самостійно та аргументовано аналізувати проблемні та дискусійні аспекти цивілізаційної історії людства.	Письмова відповідь на проблемно-аналітичне питання у формі творчого екзаменаційного есе	Іспит	12%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових компонентів, які не входять до дослідницьких спрямувань)

Результати навчання дисципліни (код)	1	2	3.1	3.2	4
Програмні результати навчання (назва)					
ПРН 1. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.	+				+
ПРН 2. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань Сходознавства.	+				+
ПРН 6. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.		+			
ПРН 10. Узагальнювати результати власних наукових досліджень і презентувати їх у доповідях, публікаціях державною та іноземною мовами із дотриманням принципів академічної доброчесності та професійної етики			+	+	+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Письмовий колоквіум з перевірки результативності самостійної роботи студентів за проблематикою ЗМ1: РН1 – 10 балів / 6 балів*.

2. Письмовий колоквіум з перевірки результативності самостійної роботи студентів за проблематикою ЗМ2: РН1 – 10 балів / 6 балів.

3. Модульна контрольна робота за тематикою ЗМ1: РН1 – 8 балів / 5 балів.

4. Модульна контрольна робота за тематикою ЗМ2: РН1 – 8 балів / 5 балів.

5. Оцінювання роботи на семінарах за темами ЗМ1: РН2, 3.1 – 12 балів / 7 балів.

6. Оцінювання роботи на семінарах за темами ЗМ2: РН2, 3.1 – 12 балів / 7 балів.

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання: іспит.

7. Виконання тестового екзаменаційного завдання: РН3.2 – 28 балів / 17 балів.

8. Письмова відповідь на проблемно-аналітичне питання у формі творчого екзаменаційного есе: РН4 – 12 балів / 7 балів.

- форма оцінювання – іспит;

- максимальна кількість балів, які може отримати студент – 40 балів.

Оцінюються такі результати навчання студента: навички письмової презентації магістрантом результатів опанування ним дискретної етапно-типологічної цивілізаційної еволюції людства, спроможність самостійно та аргументовано аналізувати проблемні та дискусійні аспекти цивілізаційної історії людства (РН 3.2; 4);

- форма проведення іспиту – письмова.

Види завдань:

- виконання тестового екзаменаційного завдання: РН3.2 – 28 балів / 17 балів;

- письмова відповідь на проблемно-аналітичне питання у формі творчого екзаменаційного есе: РН4.1 – 12 балів / 7 балів.

Оцінювання відповіді на проблемно-аналітичне питання у формі творчого екзаменаційного есе здійснюється за наступними параметрами:

12 балів – відповідь повна, завершується чіткими аргументованими висновками;

11 балів – відповідь повна, завершується чіткими аргументованими висновками, але містить мовні і стилістичні неточності;

10 балів – відповідь повна, але не всі висновки достатньо чітко сформульовані та аргументовані;

9 балів – відповідь недостатньо повна, не всі висновки достатньо чітко сформульовані та аргументовані;

8 балів – відповідь недостатньо повна, висновки недостатньо чітко сформульовані та аргументовані;

7 балів – відповідь недостатньо повна, висновки недостатньо чітко сформульовані та аргументовані, деякі з них помилкові;

6 балів – відповідь неповна, висновки сформульовані нечітко, деякі з них помилкові;

5 балів – відповідь неповна, висновки сформульовані нечітко, більшість із них помилкові;

4 бали – відповідь неповна, висновки по ній помилкові;

3 бали – відповідь фрагментарна, висновки по ній помилкові;

2 бали – відповідь фрагментарна, висновки по ній відсутні;

1 бал – відповідь відсутня.

- мінімальний пороговий рівень екзаменаційної оцінки, за якої іспит вважається складеним – **24 бали**.

Необхідна умова допуску до іспиту: студент не допускається до складання іспиту, якщо під час семестру набрав **менше ніж 20 балів (критично-розрахунковий мінімум). Рекомендований мінімум допуску до екзамену 36 балів.**

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані за виконання письмових колоквиумів з перевірки результативності самостійної роботи студентів, модульних контрольних робіт та за роботу на семінарських заняттях), а також бали, отримані на іспиті.

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари і самостійну роботу студентів та завершується рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1-5, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 6-8.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою.

<u>Змістовий модуль 1</u> Типологія та динаміка людських цивілізацій доби Стародавності і Середньовіччя			<u>Змістовий модуль 2</u> Типологія та динаміка людських цивілізацій Нового часу і сучасності			Іспит
30 залікових балів (максимум)			30 залікових балів (максимум)			
Самостійна робота	Семінари	Модульний контроль	Самостійна робота	Семінари	Модульний контроль	
10 (максимум)	12 (максимум)	8 (максимум)	10 (максимум)	12 (максимум)	8 (максимум)	

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем курсу, так і деяких розділів тем, а також дисципліни в цілому, підготовка реферативних матеріалів з пропущених або недостатньо опрацьованих семінарських занять, наукових публікацій з важливих проблем даної навчальної дисципліни. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді написання рефератів (за тематикою пропущених семінарів) та під час проведення тестових письмових колоквиумів з перевірки результативності самостійної роботи студентів по кожному модулю. Тест містить 10 завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за кожну самостійну роботу, – 10 балів.

Оцінювання результативності семінарської роботи студента здійснюється за 12-бальною системою в межах кожного модуля на основі середнього рейтингового балу, який виводиться на основі усіх оцінок, отриманих студентом за результатами усної роботи студента на практичних заняттях по кожному модулю. В разі пропуску семінарського заняття студентом або недостатньо результативного опрацювання ним відповідної семінарської проблематики такий студент має відпрацювати зазначену тему і отримати за неї оцінку. Відпрацювання пропущених або недостатньо опанованих тем здійснюється у реферативній формі. Критерії оцінювання реферату з проблематики пропущеного або недостатньо опанованого заняття є аналогічними критеріям оцінювання роботи студента на власне практичних заняттях, а отримані за реферати оцінки відповідно зараховуються при рейтинговому оцінюванні результативності семінарської роботи студентів.

На **семінарах** підлягають оцінці:

- рівень знань та умінь, продемонстрований студентом у відповідях і виступах на семінарських заняттях або викладений у рефераті з тематики пропущеного заняття;
- активність при обговоренні винесених на заняття питань;

- аргументована оригінальність і самостійність мислення, вказана студентом при розробці семінарської проблематики.

Критеріями оцінки роботи студента на семінарах служать:

- рівень опанування студентом методики і практики роботи з історичними джерелами;
- глибина й виснажливість джерелознавчого аналізу документальних матеріалів різних типів на основі застосування критичного, порівняльного, комплексного, системного, проблемно-хронологічного та інших методів опрацювання історичних документів;
- повнота розкриття питання;
- логіка викладення, культура мови;
- аргументована впевненість, вмотивована переконаність при викладі власної точки зору на дискусійні аспекти порушеної семінаром проблематики;
- широта й ґрунтовність використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань тощо) з тематики семінару;
- достовірність аналітичних міркувань, вміння робити аргументовані й вмотивовані порівняння та обґрунтовані висновки й узагальнення.

Оцінювання роботи студента на семінарі здійснюється за наступними параметрами:

12 балів – відповідь повна, завершується чіткими аргументованими висновками;

11 балів – відповідь повна, завершується чіткими аргументованими висновками, але містить мовні і стилістичні неточності;

10 балів – відповідь повна, але не всі висновки достатньо чітко сформульовані та аргументовані;

9 балів – відповідь недостатньо повна, не всі висновки достатньо чітко сформульовані та аргументовані;

8 балів – відповідь недостатньо повна, висновки недостатньо чітко сформульовані та аргументовані;

7 балів – відповідь недостатньо повна, висновки недостатньо чітко сформульовані та аргументовані, деякі з них помилкові;

6 балів – відповідь неповна, висновки сформульовані нечітко, деякі з них помилкові;

5 балів – відповідь неповна, висновки сформульовані нечітко, більшість із них помилкові;

4 бали – відповідь неповна, висновки по ній помилкові;

3 бали – відповідь фрагментарна, висновки по ній помилкові;

2 бали – відповідь фрагментарна, висновки по ній відсутні;

1 бал – відповідь відсутня.

Усі поточні оцінки, отримані студентами за роботу на семінарах, доводяться до відома студентів наприкінці кожного семінарського заняття.

За результатами роботи студента на семінарах кожного змістового модуля вираховується **середній бал**, який виставляється в якості залікової оцінки з семінарських занять кожного модуля. Якщо середній бал при підрахунку виявиться не цілим числом, його округлення відбувається відповідно до правил математики (наприклад, студент, який має середній бал 9,3 – отримує модульний бал 9; студент який має середній бал 10,5 – отримує модульний бал 11).

По завершенні відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **модульні контрольні роботи (МК)**, зокрема, **Контрольна робота ЗМ1** (друга декада жовтня) і **Контрольна робота ЗМ2** (перша декада грудня).

Участь студентів у контрольних заходах є обов'язковою. МК проводиться у письмовій тестовій формі. Тест містить 8 тестових завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК, – 8 балів. Студент, який не виконав вимоги по самостійній роботі, не допускається до складання МК і даний модуль йому не зараховується. У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються відповідно до чинних нормативних документів Університету.

Оцінка на іспиті виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру та за результатами виконання письмової екзаменаційної роботи.

Бали, отримані студентом на іспиті, додаються до балів, набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (семінари, самостійна робота, модульні контрольні роботи). Умовою допуску до іспиту є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 20 балів (**критично-розрахунковий мінімум**). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт. **Рекомендований мінімум** для допуску до екзамену – 36 балів.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	18	18	24	60
Максимум	30	30	40	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно	90-100
Добре	75-89
Задовільно	60-74
Не задовільно	0-59

8. Структура навчальної дисципліни «Типологія та динаміка людських цивілізацій».
Тематичний план лекцій та семінарських занять

№ теми	НАЗВА ТЕМИ	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота

Змістовий модуль 1.

Типологія та динаміка людських цивілізацій доби Стародавності і Середньовіччя

Розділ 1.1 «Типологія та динаміка доцивілізаційних людських спільнот»				
1.	Типологія та динаміка людських спільнот доби первісності	2	2	6
2.	Типологія та динаміка людських спільнот доби неолітичної революції	2		6
	Письмовий колоквиум № 1 з перевірки результативності самостійної роботи студентів за розділом «Типологія та динаміка доцивілізаційних людських спільнот»		1	
Розділ 1.2 «Типологія та динаміка стародавніх і середньовічних цивілізацій»				
3.	Типологія та динаміка стародавніх цивілізацій	2	2	7
4.	Типологія та динаміка середньовічних цивілізацій	1		6
5.	Типологія та динаміка цивілізацій Доколумбової Америки	1		6
	Модульний контроль 1		1	
	Загалом з модуля 1	8	6	31

Змістовий модуль 2.

Типологія та динаміка людських цивілізацій Нового часу і сучасності

Розділ 2.1 «Типологія та динаміка людських цивілізацій Нового часу»				
6.	Типологія та динаміка цивілізацій Нового часу передіндустріальної доби	2	2	10
7.	Типологія та динаміка цивілізацій Нового часу індустріальної доби	2		10
	Письмовий колоквиум № 2 з перевірки результативності самостійної роботи студентів за розділом «Типологія та динаміка цивілізацій Нового часу»		1	
Розділ 2.2 «Типологія та перспективи розвитку сучасної поліцивілізаційної спільноти»				
8.	Становлення та перспективи розвитку сучасної макроглобальної поліцивілізаційної спільноти	4	2	11
	Модульний контроль 2		1	
	Загалом з модуля 2	8	6	31
	Загалом з дисципліни	16	12	62

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекції – 16 год.

Семінари – 12 год.

Самостійна робота – 62 год.

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. *Аджемоглу Д., Робінсон Дж.* Чому нації занепадають / Пер. з англ. К.: Наш формат, 2017. 440 с.
2. Вступ // Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). К.: Либідь, 2007. С. 8-17.
3. *Даймонд Дж.* Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівностей між народами / Пер. з англ. К.: Ніка-Центр, 2009. 488 с.
4. *Мак-Ніл В.* Піднесення Заходу. Історія людської спільноти / Пер. з англ. К.: Ніка-Центр, 2011. 960 с.
5. *Павленко Ю.В.* Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. К.: Либідь, 1996. 360 с.
6. *Рубель В.А.* Середньовічний Схід у його сучасній інтерпретації // Історія в школах України. 1996. № 1. С. 8-11.
7. *Polanyi K.* The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time. Boston: Beacon Press, 2001. 360 p.

Додаткові:

1. *Бжезінський Зб.* Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні перспективи / Пер. з англ. Львів; Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 236 с.
2. *Гошовський М.М., Кучерявий І.Т.* Ідея прогресу у світовій філософії. К.: Вища школа, 1993. 159 с.
3. *Павленко Ю.В.* История мировой цивилизации. Философский анализ. К.: Феникс, 2002. 760 с.
4. *Рубель В.А.* Перспективи утвердження ліберально-демократичної моделі політичного устрою в ісламському світі: історико-цивілізаційний погляд // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: КНУ, 2006. Вип. 62: У 2 ч. Ч. I. С. 11-15.
5. *Рубель В.А.* Цивілізаційна структура Африканського континенту і перспективи інтеграції АС // Матеріали міжнародного круглого столу «45 років Африканському Союзу» 20 травня 2008 р. / Відп. за випуск *В.П. Крижанівський*. К.: ІМВ КНУ, 2008. С. 35-49.
6. *Brzezinski Zb.* The Choice: Global Domination or Global Leadership. New York: Basic Books, 2004. 242 p.
7. *Huntington S.P.* The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Simon & Schuster, 1996. 367 p.

10. Додаткові ресурси:

1. *Рубель В.А.* Слайдова презентація до дисципліни «Типологія та динаміка людських цивілізацій». Розміщується з можливістю періодичного оновлення на сайті кафедри історії стародавнього світу та середніх віків КНУТШ.